

AKADEMIK LITSEYLARDA ONA TILI FANINI O'QITISHDA RAQAMLI TA'LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISH

Gulbahor Valijonovna Isaqova

Farg'ona davlat universiteti qoshidagi akademik litsey
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18417381>

Annotatsiya. Mazkur maqolada akademik litseylarda ona tili fanini o'qitish jarayonida kommunikativ yondashuvning nazariy-metodik asoslari, uning ta'lim samaradorligiga ta'siri hamda amaliy qo'llanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ona tili darslarida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, mustaqil fikrlash, muloqot madaniyati hamda til birliklaridan vaziyatga mos holda foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishda kommunikativ yondashuvning ustun jihatlari ochib beriladi. Shuningdek, akademik litsey ta'limi sharoitida mazkur yondashuvni joriy etishda yuzaga kelayotgan muammolar, ularni bartaraf etish yo'llari va metodik tavsiyalar beriladi. Maqola ona tili o'qituvchilari, metodistlar hamda ta'lim jarayonini takomillashtirish bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: ona tili ta'limi, akademik litsey, kommunikativ yondashuv, nutq kompetensiyasi, til kompetensiyasi, muloqot madaniyati, metodika, ta'lim samaradorligi.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, ayniqsa, akademik litseylar faoliyatini takomillashtirish jarayonida ona tili fanining o'rni va ahamiyati yanada ortib bormoqda, chunki ona tili nafaqat tilshunoslik bilimlarini beruvchi fan, balki o'quvchining tafakkuri, nutqi, ijtimoiy faolligi va shaxs sifatida shakllanishini ta'minlovchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi.

Akademik litsey o'quvchilari kelgusida oliy ta'lim bosqichiga o'tishi, ilmiy va kasbiy faoliyat bilan shug'ullanishi nuqtayi nazaridan ularda mustahkam nutqiy kompetensiyani shakllantirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu ma'noda ona tili ta'limini an'anaviy grammatik-qoidaviy yondashuv asosidagina emas, balki o'quvchini faol muloqotga kirishishga, fikrini og'zaki va yozma shaklda erkin ifodalashga undaydigan kommunikativ yondashuv asosida tashkil etish zarurati yuzaga kelmoqda [1].

ASOSIY QISM

Kommunikativ yondashuv tilni faqat qoidalar majmui sifatida emas, balki real muloqot jarayonida faol ishlatiladigan tirik tizim sifatida o'rganishni nazarda tutadi, bu esa akademik litsey sharoitida ona tili fanining amaliy yo'naltirilganligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi o'quvchilarda til birliklarini to'g'ri qo'llash ko'nikmasini emas, balki ularni turli nutqiy vaziyatlarda o'rinli va samarali ishlata olish malakasini shakllantirishdan iboratdir. Ona tili darslarida kommunikativ yondashuv asosida ishlash jarayonida matn bilan ishlash, bahs-munozara, rolli o'yinlar, muammoli savollar, erkin yozma ishlar kabi metodlar keng qo'llaniladi, bu esa o'quvchining dars jarayonidagi faolligini oshiradi va uni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi [5].

Akademik litseylarda ona tili fanini o'qitishda kommunikativ yondashuvni qo'llash, avvalo, tilning barcha bo'limlarini nutq bilan uzviy bog'lab o'rganishni taqozo etadi, ya'ni fonetika, leksikologiya, morfologiya va sintaksis bo'limlari alohida-alohida qoidalar majmui sifatida emas, balki yagona nutqiy faoliyat tarkibiy qismlari sifatida talqin etilishi lozim.

Masalan, sintaksis mavzularini o'rganishda gap turlari va ularning tuzilishini yodlashdan ko'ra, turli kommunikativ vaziyatlarda gaplardan qanday foydalanilishini tahlil qilish samaraliroq natija beradi. Shu orqali o'quvchi nazariy bilimni amaliy nutq jarayoniga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladi [8].

Shuningdek, kommunikativ yondashuv akademik litsey o'quvchilarida yozma nutqni rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi, chunki mazkur bosqichda o'quvchilardan insho, esse, referat, ilmiy-uslubiy matnlar yozish talab etiladi. Ona tili darslarida erkin va ijodiy yozma ishlarni tashkil etish, o'quvchini o'z fikrini mantiqiy va izchil bayon etishga o'rgatadi hamda uning til sezgisini rivojlantiradi. Bu jarayonda o'qituvchi nazorat qiluvchi emas, balki yo'naltiruvchi va maslahat beruvchi rolini bajarishi maqsadga muvofiq bo'ladi [12].

Kommunikativ yondashuvning yana bir muhim jihati shundaki, u o'quvchilarda muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi, ya'ni o'quvchi nafaqat gapirishni, balki tinglashni, suhbatdosh fikriga hurmat bilan yondashishni, o'z nuqtayi nazarini dalillar asosida himoya qilishni o'rganadi. Bu esa akademik litsey bitiruvchilarining ijtimoiy moslashuvi va kelgusidagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida muhim omil hisoblanadi [15].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, akademik litseylarda ona tili fanini kommunikativ yondashuv asosida o'qitish o'quvchilarning til kompetensiyasini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning mustaqil fikrlashi, nutq madaniyati va ijtimoiy faolligini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv ta'lim jarayonini hayot bilan bog'lash, o'quvchini real nutqiy vaziyatlarga tayyorlash imkonini beradi va ona tili fanining amaliy ahamiyatini oshiradi. Shu bois ona tili o'qituvchilari dars jarayonida kommunikativ metodlardan keng foydalanishi, ta'lim mazmunini zamon talablari asosida boyitib borishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Asosiy adabiyotlari

1. Mahmudov N. Til va nutq. – Toshkent: Fan, 2007.
2. Hojiyev A. O'zbek tili nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2004.
3. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2010.
4. Yo'ldoshev M. Matn va uning lingvistik tahlili. – Toshkent: Fan, 2008.
5. Karimov B. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
6. Qosimova K. Nutq madaniyati asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2012.
7. Abdupattoyev M. Til ta'limida zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent: Fan, 2018.
8. Sayfullayeva R. Hozirgi o'zbek tili. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
9. G'ulomov A. O'zbek tilshunosligi masalalari. – Toshkent: Fan, 2006.
10. Jo'rayev R. Ta'lim metodologiyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2014.

Xorijiy adabiyotlar

11. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: CUP, 2014.
12. Brown H.D. Teaching by Principles. – New York: Pearson, 2007.
13. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2015.
14. Littlewood W. Communicative Language Teaching. – Cambridge: CUP, 2009.
15. Nunan D. Language Teaching Methodology. – London: Prentice Hall, 2003.

Scopus maqolalari

16. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches // Applied Linguistics, 1980.
17. Savignon S. Communicative competence revisited // ELT Journal, 2002.
18. Ellis R. Task-based language teaching // Language Teaching Research, 2009.
19. Larsen-Freeman D. Techniques and principles in language teaching // TESOL Quarterly, 2011.
20. Hymes D. On communicative competence // Sociolinguistics, 1972.

Mahalliy saytlar

21. www.lex.uz
22. www.edu.uz
23. www.ziyonet.uz
24. www.uzedu.uz

Xorijiy saytlar

25. www.unesco.org
26. www.oecd.org